

Олександра Кемінь, аспірант, (Дрогобич)

УДК 821.112 – 2

ББК 83.33 (4) 3

**Казки Шарля Перро в англомовних інтерпретаціях та оцінках
Анджели Картер**

У статті розкриваються особливості реценції казок Шарля Перро в англомовних інтерпретаціях та оцінках Анджели Картер.

Ключові слова: реценція, інтерпретація, фемінне письмо, жіноча ідентичність, творчість Анджели Картер.

Olexandra Kemin Charles Perrault's fairy tales in English interpretations and appraisals by Angela Carter

The peculiarities of the reception of the Charles Perrault's fairy tales in the Angela Carter's English interpretations and appraisals are outlined in the article.

Key words: perception, interpretation, feminine writing, women's identity, Angela Carter's works.

У доробку визначної англійської письменниці Анджели Картер (1940 – 1992) помітне місце належить її перекладам та авторським обробкам казок Жанни-Марі Лепренс де Бомон (1711 – 1780) і, в першу чергу, Шарля Перро (1628 – 1703). Вони опубліковані у виданнях «Казки Шарля Перро» («The Fairy Tales of Charles Perrault», 1977) [Perrault 1977], «Спляча красуня та інші улюблені казки» («Sleeping Beauty and Other Favourite Fairy Tales», 1982) [Sleeping Beauty 1982]. У цьому зв'язку на особливу увагу заслуговує її інтерпретація тексту «Попелюшка, або Кришталевий черевичок» («Cinderella: or, The Little Glass Slipper») Ш. Перро.

Вперше англомовна версія названої казки побачила світ 1729 року в збірці «Історії, або казки минулих днів. З мораллю» («Histories, or Tales of Past Times. With Morals», яку упорядкував письменник і перекладач Роберт Самбер (1682 – 1745). Йдеться про певне калькування твору, що зображує реалії початку XVIII століття з відповідною фіксацією тогочасних мовних кліше та усталених висловів. Слід наголосити: творчість Р. Самбера не посіла помітного місця в англійській літературі [Blom 1989]. Визнання його заслуг пов'язане передусім з його досягненнями як перекладача. Він став активним носієм міжкультурного діалогу,

популяризуючи в Англії знакові твори й провідні ідеї тогочасної епохи. Крім цього, Р. Самберу належать численні інтерпретації з латинської, італійської та французької мов технічні, медичні, філософські тексти, путівники, романи, релігійні книжки. Однак, найбільш цінним виявився його буквальний переклад казок Ш. Перро, що упродовж XVIII – XX століть неодноразово передруковувався, зокрема, у білінгвальних французько-англійських виданнях. 1889 року його опублікував шотландський етнограф Ендрю Ленг у хрестоматійній збірці «Блакитна Книжка Казок» («The Blue Fairy Book»), який у лаконічному вступному слові акцентував: «Казки Перро передруковані зі старої англійської версії з XVIII століття» [Lang 1965: I]. Усе це зумовило закріплення в англомовній критиці образу Ш. Перро як автора казок для дітей.

Переклад А. Картер, що вийшов друком 1977 року у збірці «Казки Шарля Перро», певною мірою осучаснює текст французького автора. Ця модифікація проступає передусім у достосуванні дитячої казки до перспективи фемінізму XX століття як джерела гендерної теорії. Зазначений переклад окреслив, за твердженням американського германіста Джека Зайпса, перелом у творчій кар'єрі А. Картер [The Fairy Tales 2008: 5]. Результатом цього перехідного етапу у її доробку стало створення власної парафрази відомої казки під назвою «Попелюшка, або Дух Матері» («Ashputtle or The Mother's Ghost», 1987). Такий творчий підхід засвідчує переємність між перекладом, з одного боку, та оригінальною літературою – з іншого. Крім того, інтерпретації та нові версії класичних текстів А. Картер спричинили відродження жанру казки в Англії у другій половині XX ст. Тематика і проблематика казки надала письменницям-феміністкам можливість появити реципієнтові особливості своїх художніх моделей мислення. Йдеться, зокрема, про такі імена, як Ольга Броумас, Маріна Ворнер, Еліс Гоффман, Сандра Гілберт, Кетрін Дейвіс, Маргарет Етвуд, Ліз Лочід, Сара Мейтленд, Лізел Мюллер, Сільвія Плат, Гвен Штраус.

А. Картер як перекладачка свідомо трансформує версію Р. Самбера. Вона запропонувала реципієнтові актуалізоване прочитання казки Ш. Перро, а відтак і її меседжів. Примітно, що ще у XVIII ст. французький письменник, історик і сатирик Шарль Сорель (1599 – 1674) акцентував на доцільності появи нових

інтерпретацій з огляду на можливість оновлення перекладу у відповідності до запитів читачів. У цьому зв'язку слід підкреслити: казка про Попелюшку має цілу низку версій, адаптацій і перекладів [Malarte-Feldman 1999]. Відкритість до перепрочитання цієї історії запрограмована, власне, в особливостях головної героїні. Ідентичність Попелюшки, замаскована під прізвиськом овита таємничістю. Її вбрання може перетворювати як на зневажану оточенням нечупару, так і на чарівну принцесу. Відтак протагоністка, справжня природа якої по-новому проявляється у численних перекладних версіях, стає складовою рухомого тексту як дискурсу, що вписується у складну систему жанрів. Адже жанрова парадигма певного тексту змінюється щоразу, коли він повертається до читача без сполуки з обставинами його створення, конкретним авторством, а також аудиторією, для якої був створений. Як аргументовано зауважив І. Зимомря, «жанр – це рухлива, динамічна й історично змінна структура. Він трансформується, підпадає під валиви, набуває видозміни залежно від культурно-історичного контексту» [Зимомря 2011: 32].

Увиразнена множинність інтерпретації чітко проступає саме на тлі такого феномена, як художній переклад. Він тісно пов'язаний, за слушним твердженням авторитетного історика і теоретика перекладу Лоуренса Венуті, з моментом його появи, а його розвиток залежить від рівня зацікавленості з боку реципієнтів [Venuti 2004: 25]. Варіант прочитання А. Картер підкреслює поміщення казки «Попелюшка» в новий культурний та дискурсивний контекст. Звідси – доцільність зіставлення оригінальної та перекладної версій художнього твору. У цьому ключі варто акцентувати: перехідний етап до виходу на нові рубежі сприйняття мистецької спадщини А. Картер ознаменувала праця «Постмодерні чарівні казки: гендерні та нарративні стратегії» («Postmodern fairy tales : gender and narrative strategies», 1997) [Vacchilega 1997] Крістіни Баккілеги. На матеріалі текстів «Білосніжка», «Червона Шапочка», «Красуня і чудовисько», «Синя борода» дослідниця перепрочитує інтригуючі дзеркальні відображення та оновлення відомих класичних казок у версії А. Картер. Власне, казка не стільки трактується у студії як взірць дитячої літератури, скільки увиразнюється її зв'язок з фольклором та літературознавством. У свою чергу, К. Баккілега наголошує на

потребі визнання багатогранності творчих досягнень А. Картер у широкому літературному та історико-культурному контексті.

Примітна деталь: переклад А. Картер позначений опосередкованим впливом інтерпретації Р. Самбера. На це вказує і примітка на обкладинці книжки «Казки Шарля Перро»: «У новому перекладі Анджели Картер». Йдеться про сигнал для умовного читача стосовно наявності діалогу як із вихідним текстом, так і його іншомовними тлумаченнями. Як показав аналіз, А. Картер як перекладачка не відходить різко від оригінального тексту. При цьому вона виакцентує роль прикінцевої моралі. У передмові до збірки «Казки Шарля Перро» А. Картер зазначила: «Кожне століття, як правило, створює або відтворює казки згідно пануючих уподобань» [Perregault 1977: 17]. Тут доцільно увиразнити: мораль казки у прочитанні письменниці істотною мірою суголосна її феміністичним поглядам.

А. Картер як представниця феміністичної прози свідомо звернулася 1976 року до казки Ш. Перро, прагнучи використати потенціал цього жанру для розгортання широкої дискусії стосовно подолання патріархальних норм і цінностей у суспільстві. У 70-х рр. мала місце критика казок «Попелюшка» та «Спляча красуня» на предмет поширення в цих текстах численних патріархальних гендерних стереотипів. Це, у свою чергу, ускладнювало суспільні зміни, що пропагувалось рухом звільнення жінок [Haase 2004: 3]. Після ознайомлення з оригінальним французькомовним текстом і оцінками в наукових виданнях, зокрема Е. Ленга, англійська письменниця відзначила розрив між сучасною рецепцією казок Ш. Перро та неоднозначним контекстом першотвору. «Нині, – наголошує А. Картер, – не в моді трактувати казку як носія морального вчення. Переглядаючи – під приводом шліфування французької мови – *Contes du temps passé* Перро, я неймовірно мучилася. Однак, чудовим сюрпризом стало відкриття, що в цій празбірці, яка містить твори «Спляча красуня», «Кіт у чоботях», «Червона Шапочка», «Попелюшка», «Хлопчик-мізинчик», постаті пантоміми, – усі казки для маленьких дітей навмисно представлені на рівні казок про політику досвіду. У XVII столітті дітей сприймали, зрештою, цілком справедливо, як кандидатів у доросле життя. Шарль Перро – академік, фольклорист і педант, але, звісно, не божевільний і не мракобіс – підходить до

цього матеріалу зі здоровою дозою непокори...» [Carter 1998: 452–453]. Відтак А. Картер убачає в казках інструмент, за допомогою якого можна переказувати дітям інформацію про небезпеки навколишнього світу та способи їх уникнення. Водночас мисткиня, осучаснюючи педагогічні послання згаданих текстів, надає їм значення механізму емансипації.

Перекладацькі рішення А. Картер дають підстави виокремити авторський вибір стосовно пошуку умовного реципієнта. Її адресат – молодше покоління читачок. Так, приміром, якщо у тексті Ш. Перро доньки мачухи Попелюшки «сміються», то у А. Картер вони «giggled» («схихотіли»). Авторка не уникає спрощень мови та осучаснення культурних контекстів. Ось – ілюстрація: «They sent for a good hairdresser to cut and curl their hair and they bought the best cosmetics» / «Вони послали за добрим стилістом, щоб підстриг і накрутив їм волосся, і купили найкращу косметику» (переклад – О. К.) [Perrault 1977: 86]. Такі зміни органічні, оскільки призначення казки від часів Ш. Перро набуло іншого сенсу – від іронічної розваги для дорослих під прикриттям наївної казки до безпосереднього повідомлення для молодшої генерації.

Цікава деталь: у перекладі Р. Самбера перше речення подається у традиційній для казки формулі «There was once upon a time, a gentleman» [The Authentic 1960: 73]. Натомість А. Картер ослаблює такий потужний жанровий сигнал: «There once lived a man» / «Жив-був колись чоловік» [Perrault 1977: 83]. У такий спосіб уже з першого рядка вона намагається відтворити знайомий і банальний світ, з яким легко зав'яже контакт юний реципієнт. Ш. Перро, маскуючи дошкульну критику суспільної ієрархії, чітко зазначив: його історія – витвір уяви. Це диктувало певну ускладненість мовних конструкцій. А. Картер була позбавлена такого примусу. Тому, апелюючи передусім до дитячої аудиторії, вона вдається до застосування односкладових слів, мінімальних елементів нарації, коротких речень. У цьому зв'язку привертає увагу використання найвищого ступеня порівняння прикметника в описі мачухи, власне, як «the haughtiest and most stuck-up woman» / «найбільш зарозумілої і найбільшої снобки». Щодо позитивних героїв, то А. Картер уникає в їхньому зображенні карикатурності. Так, Попелюшка – це «a lovely and

sweet-natured girl» / «чарівна дівчина з м'яким характером», а її мати – «a kind and gentle woman» / «мила й лагідна жінка». Важливо, що англійська авторка популяризує твір Ш. Перро без вираження класового поділу персонажів. Замість відкритої критики трактування дітей з боку аристократії А. Картер віддзеркалює психологію взаємин матері з доньками.

Чітку орієнтацію на висвітлення «жіночих питань» можна простежити і на граматичному та синтаксичному рівнях. У версії А. Картер батько Попелюшки фактично відразу трансформується зі суб'єкта на об'єкт: «A man, his second wife». Згодом він стає власністю, за яку змагаються дві жінки: «Her new husband's first wife». Уже в перших реченнях чоловік поступається новій дружині: «She already had two daughters of her own». Отже, уже початок тексту відтінює ролі дійових осіб, їхні стосунки, витoki конфлікту та перспективи його розвитку. Конфронтацію посилює й авторське роз'яснення ситуації: якщо доньки мачухи презентовані як «two daughters of her own» / «її дві доньки», то мати Попелюшки дарує чоловікові «a daughter of his own» / «його доньку». У такий спосіб перекладачка окреслила відмінність у батьковому сприйнятті двох адоптованих доньок та рідної дитини.

Попри те, що вершинні досягнення мистецької думки А. Картер відображені передусім у її романах та збірках малої прози, аналіз дає підстави дійти висновку: як в оригінальній, так і перекладній творчості англійської мисткині проступають стрижневі складові її художньої світобудови – фантастика, гра, насилля, еротизм, символізм, готична тематика. Ці елементи спрямовані на пошук нових шляхів віддзеркалення внутрішнього ареалу «Я-особи».

Література: Bacchilega 1997: Bacchilega C. Postmodern fairy tales : gender and narrative strategies / Cristina Bacchilega. – Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1997. – 208 p.; Blom 1989: Blom J. The life and works of Robert Samber (1682 – 1745) / [Jos Blom](#). – Lisse : Swets & Zeitlinger, 1989. – 43 p.; Carter 1998: Carter A. The Better to Eat You With / Angela Carter // *Shaking a Leg. Collected Journalism and Writings*. – London : Vintage, 1998. – P. 451–455; Haase 2004: Haase D. Feminist Fairy-Tale Scholarship / Donald Haase // *Fairy Tales and Feminism*. – Detroit : Wayne State UP, 2004. – P. 1–36; Lang 1965: Lang A. The Blue Fairy Book / Andrew Lang. – New York : Dover Publications, 1965. – 392 p.; Malarte-Feldman 1999: Malarte-Feldman C.-L. The Challenges of Translating Perrault's Contes into English / C.-L. Malarte-Feldman // *Marvels & Tales*. – 1999. – Nr. 13. –

P. 184–197; Perrault 1977: Perrault Ch. The fairy tales of Charles Perrault / Charles Perrault ; [translated by Angela Carter]. – London : Gollancz, 1977. – 159 p.; Sleeping Beauty 1982: Sleeping Beauty and other favourite fairy tales / [chosen and translated by Angela Carter]. – London : Gollancz Children's Paperbacks, 1982. – 128 p.; The Authentic 1960: The Authentic Mother Goose Fairy Tales and Nursery Rhymes / [ed. by J. Barchilon, H. Pettit]. – Denver : Alan Swallow, 1960. – 92 p.; The Fairy Tales 2008: The Fairy Tales of Charles Perrault / [translated by Angela Carter ; with a new introduction by Jack Zipes]. – London : Penguin, 2008. – 78 p.; Venuti 2004: Venuti L. Retranslations : the Creation of Value / Lawrence Venuti // Bucknell Review. – 2004. – P. 25–38; Зимомря 2011: Зимомря І. Австрійська мала проза ХХ століття: художня світобудова / Іван Зимомря. – Дрогобич-Тернопіль: Посвіт, 2011. – 396 с.

В статтє раскрываються особенности рецепции сказок Шарля Перро в англоязычных интерпретациях и оценках Анджелы Картер.

Ключевые слова: рецепция, интерпретация, феминное письмо, женская идентичность, творчество Анджелы Картер.

Володимир Луцик, асп. (Дрогобич)

ББК 83.4

УДК-821.111-3

Наративні стратегії у малій прозі Доріс Лессінг

У статті розглянуто специфіку побудови художньої оповіді у малій прозі англійської письменниці Д. Лессінг. Наративні стратегії у малих прозових творах Д. Лессінг відзначаються варіативністю підходів. При цьому присутню роль у внутрішній структурі коротких оповідань відіграє чітка авторська позиція. Особливості творчого методу письменниці увиразнює факт широкого використання прийому вільної непрямої мови. Така практика призводить до розширення емпатійного потенціалу малої прози й посилення відчуття амбівалентності. Вкраплення вільної непрямої мови у внутрішній монолог допомагає розкрити психічні аспекти поведінки головних героїв, а також унеможливує однобічні судження про головних героїв.

Ключові слова: мала проза Д. Лессінг, типи оповідачів, наративні стратегії, голос автора, коротке оповідання «До кімнати №19», амбівалентність, вільна пряма мова, коротке оповідання «Мінус одна зі списки».